

O starim bratovštinama na Otoku Krku.

M. Polonijo.

I. Historija krčkih bratovština.

1. Svaka je dušobrižna crkva, gotovo svaka kapela, čak su mnogi oltari u krčkoj biskupiji imali u davniini svoju bratovštinu, kojoj je bila svrha i prva dužnost starati se za njihovo uzdržavanje. Iz te svrhe smijemo zaključiti, da su one kod nas nastajale redovito istodobno s podignućem crkve, kapelice, žrtvenika. Za bivšu bratovštinu M. B. Anđeoske na trgu dobrinjskom potvrđuje to glagoljski napis na kamenoj ploči.¹ Druga im je svrha bila, da se brinu za čašćenje sveca, komu je crkva ili oltar bio posvećen i čije je ime nosio. Treća pak, da se u dotičnoj crkvi, odnosno na oltaru župne ili podružne crkve u stanovite dane pjevaju sv. mise za žive i mrtve članove, te obavljaju neke posebne pobožnosti. Napokon su gajile međusobnu kršćansku ljubav priređujući barem jedan put na godinu, redovito na svetkovinu sv. titulara, bratimski objed i darivajući mjesne ubogare hranom ili novcem. Isti se dan držala glavna skupština, na kojoj su se odobravali godišnji obračuni i birala nova uprava za narednu godinu. Kod porodičnih kapela i oltara bila je bratovština ograničena na glave dotičnih obitelji. Dakako da je naj-

¹ Napis glasi: „V ime Božie Amenъ. 1576 na danъ 10 ijun Tu criki s(ve)te Marie čini uzidati od fond(a)ment(a) i dotati pop Ivanъ Jurešić i Manda hći Ivana Ivančiča; oba skupa nihъ jusъ patr(o)ny(a)tuse; očemo, da bude va viki v'(i)kovъ redom v redъ (i) o(d) ro(da) v rodъ, ki budu po nasъ po obiju stranu naibližni po rečenom g(ospo)d(i)ni Ivani i ž(e)ni Mandi; i da budu oni vsemu go(s)podari, i da se ima guv(c)rn(a)t, a to po brašćini, a to kako se v ištrument(i)h' uderži aliti po mađriguli i po urđini, ki jesmo učinili«. [Ivan Kukuljević Sakcinski: »Listine Hrvatske« (Acta Croatica, str. 276) i fototipijski snimak u »Die albanesischen u. slavischen Schriften von Dr. Leopold Geitler« mit 25 phototypischen Tafeln. Wien 1883]. Tu crkvicu Navještenja Marijina ili M. B. Anđeoske posvetio je biskup Petar Bembo 17. lipnja 1577. U očnoj ispravi Manda se zove Mužinić alias Vikančić.

brojnija i najjača bila ona bratovština, koja je imala sijelo u kuratnoj crkvi, župnoj ili seoskoj, gdje se obavljalo javno skupno bogoslužje, jer je ta crkva bila svim žiteljima zajednička, svima je jednako služila, pa su dosljedno svi zajedno morali snositi teret njezina uzdržavanja i opskrbljivati je posuđem, ruhom, voskom itd. potrebitim za zajedničke funkcije. Za staleške pak kapele (oltare) u gradu brinule su se naravno samo zanatlijske bratovštine mornara i cipelara, koje su, pored gajenja vjerskog života među članovima, imale svrhu unapređivati posebne staleške probitke. One opće, u prvom redu župne, bratovštine vremenom darovima inter vivos ili mortis causa stižu kuće, vinograde, pašnjake, živo velog i malog zuba, novac. Kuće iznajmljuju, zemljišta daju u zakup, životinje daju »na zlato«, posuđuju novac i tim načinom postaju socijalnom institucijom na korist najširih slojeva pučanstva. U drugu ruku one svojim приходима dižu zvonike, nabavljaju zvona, skrbe za pogrebe i građe grobnice za članove, siromahe i strance; uzdržavaju ubožnice za stare i sakate, dvore bolesnike, pohađaju uznike, otkupljuju sužnje, namiču miraz siromašnim udavačama i duvnama, plaćaju svoje duhovnike i korizmene propovjednike, otvaraju javne zala-gaonice (mons pietatis) i skladišta (fontego, fondaco = magazin) itd. U svakoj potrebi računaju na njihovu pomoć crkva i država, zajednica i pojedinci. One udovoljavaju vjerskim, karitativnim i socijalno-ekonomskim potrebama. Naš otočanin nalazi i kao vjernik i kao čovjek u njima sve što treba u svagdanjem životu. Pače on tu nalazi samoga sebe, svoje čovječje dostojanstvo, svoju osobnu i narodnu slobodu, osobito otkako su mu se propašću domaćih knezova Frankapana (1480) bili popeli na grbaču tudinci, koji nijesu poznavali njegove duše ni jezika, nemaju za njega srca niti razumijevanja za njegove tradicije i običaje, za njegove duhovne i materijalne potrebe.

2. Ugled i upliv, pa imovina bratovština pobudiše sumnjičavost, ljubomornost i apetit vlastodržaca, koji pregnuše, da ih skuće i posve sebi podvrgnu. Policijskom aparatu mletačke državne vlasti nije taj posao zadavao osobitih poteškoća. Malo po malo bratovštine izgubiše svaku autonomiju. Serenissima je državni patronat i odatle izviruće pretpravice protegnula također na bratovštine. Dužd si je pridržao pravo isključivati članove. On će im imenovati kapelane. Svećenici mogu biti članovi, ali ne smiju prisustvovati skupštinama i izborima niti imati udjela u upravi, pogotovo ne smiju, ni kao prosti pisari, voditi knjige. Uredovni je jezik isključivo talijanski, dok je hrvatski izrijekom zabranjen. Godišnji se računi moraju nositi na reviziju potknežini i na odobrenje providuru, koji si za taj trud zaračunavaju nagradu. Biskup se ni pod kojom izlikom ne smije uplitati u bratovštine, jer su one tobože čisto svjetovne i svjetovnjačke ustanove.² Da se to pokaže i istakne također izvana,

² Topogledne vladine propise sažeo je dužd Alvise Pisani u instrukciju, koju je 14 siječnja 1738 dao novoimenovanomu krčkomu providuru Vinku Donà: „11°. Avrà buona cura delle Scuole Laiche e Fradaglie della

sve se bratovštine imaju prekrstiti i u buduće zvati »scuole laiche« = zborovi ili udruge pobožnih svjetovnjaka.³ »Linguaggio introdotto dalla Veneta Ministeriale Malizia (Cabala) per escludere il Vescovo da qualunque benchè lontana ingerenza, trattandosi in fatti

Città et Isola, acciò siano ben governate et amministrare e tenuti li Conti chiari in lingua Italiana, non ammettendo in veruna forma l' Illirica, e procurando, che resti intieramente eseguita la Terminazione à Stampa del fù Sermo. Gio: Cornaro 14 Agosto 1721 istruttiva per la miglior regola e direzione in universale di tutte le Scuole e Fradagle sudette. Come à quelle della Città e Territorio hà l' obbligo d' assistere l' Eccte. Avvocato Balbi e di sostenere le ragioni del Reggio Ius Patronato Ducale, così occorrendo anco all' altre delli Castelli dell' Isola tutela et egual assistenza, doverà lo stesso supplire a questa parte così necessaria.

12°. Venendo ballottati et ammessi Confrati, questi non potranno esser licenziati, annullati ò cassati in forza de mandati ó altro, se non unicamente da Sua Sertà previe l' informazioni del N. Provr., et il parere de Procuratori Generali o Revisori, ove fossero, e così dell' antedetto Avvocato generale di esse Scuole Balbi in Scritture giurate e distinte, onde con tali fondamenti possa divenire la Sertà Sua à quanto si rendesse conveniente.

13°. Restando del Corpo d' essi Confrati, e del Corpo de' Comuni dov'è l' uso, prescielti li Procuratori o Gastaldi, non possino questi rifiutare, nè siano suffragati con mandati ò altri atti impeditivi dall' assunzione del loro carico, se non con pagar la pena già stabilita dalle Ducali Ordinazioni.

14°. Non permetterà che Persone Religiose intervengano nelli Capitoli o ballottazioni d' esse Scuole, e ne meno che abbiano ingerenza nel governo, amministrazione, e nello scrivere ne Libri delle Scuole med.me, ne tampoco a mero titolo d' assistenza. Resta bensì permesso à Religiosi il continuar in Confrati e poter esser ammessi in Proc.ri ò Gastaldi di quelle Scuole, per le quali unicamente v'è la permissione e Decreto de Sermi.; tolto per altro ad essi Religiosi ogni pretesto di poter scrivere ne Libri, lo che viene espressamente inhibito da più mani de Ducali ordinazioni in tal proposito.

15°. Mons. Vescovo non avrà da ingerirsi in esse Scuole ne in verun' altra materia da quelle dipendente, come materia appunto puramente laica e secolare, ch'è fuori del tutto dalla di lui spiritual inspezione e potestà. (Kopijalna knjiga 24 F. VIII, list 123^b—124 u arhivu krčkog samost. sv. Franje.) O bratovštinama sadrži neke odredbe i krčki Statut iz g. 1500. Vladini pak propisi o ustrojstvu i vodenju naših bratovština kompendirani su u vrlo opsežnoj (223 štampane stranice) naredbi (pravilniku, instrukciji) dužda Pola Renera od 21. svibnja 1781. Sve dakako u lajističkom duhu državne svemoći.

³ Ta se udruženja u starim spisima zovu još: fratia, fratria, fratiglia, fratilia, fratilla, fraternita, fraternitade, fraterna, fradaglia, confratern(it)a,

di beni di Chiesa«, piše biskup Ivan Antun Šintić (1792—1837) u travnju 1799. c. kr. dalmatinskoj vladi.⁴

To presizanje mletačke vlade nije moglo uroditi nego ubitačnim posljedicama po bratovštine. Vjerski je duh slabio, kršćanska se dobrotvornost gasila, bogoslužje se zanimarivalo, Božji hramovi propadali, agape se pretvarale u gozbe i pijanke, posljednje volje pobožnih utemeljitelja i darovatelja su se odnemarivale, nekretnine se prisvajale i otuđivale, živo se ubijalo i jelo u užem krugu brašćinskih upravljača i vladinih činovnika, glavnice se posuđivale propalim plemićima i tako se gubile. Crkve su naprotiv oskudijevale ruhom i priborom, rušili im se krovovi, mise i pobožnosti se propuštavale, a na pr. poljički župnik, komu bi bratovštinska blagajna imala davati godišnju plaću od 30 dukata, pod kraj mletačke vladavine morao se zadovoljiti sa samih 50 lira! U Puntu (Aleksandrovu, je biskup Šintić morao dići Svetotajstvo, jer nije bilo čime kupiti ulja za vječnu luč.⁵

Žandarsko je pašovanje u svetištu ostavilo žalibože dubokih tragova u duši naših otočana. Na pr. jedni i dandanas misle, da su u pravu, kad novac njihove crkve drži u vlastitom domu njihov četar (seoski glavar) i kad oni plebiscitarno odlučuju, što se za uzdržavanje crkvene zgrade i za obavljanje javnoga bogoslužja smije potrošiti. Svećenik je samo njihov (neplaćeni!) najamnik. Drugi svoje župne crkve, područne kapele i župne stanove dadoše upisati na ime općine ili podopćine, pa na sjednicama općinskoga zastupstva ili pod koprivom vijećaju, koja se slika ili natpis može dopustiti u crkvi, tko će biti sakristan, da li će se i kolika otšteta za stan dati župniku ili kapelanu i slično.

3. Pri skućavanju bratovština biskupi isprva izdašno podupiru izravno ili neizravno vladina nastojanja. Iz instrukcije dužda Jerolima Priola date 13. siječnja 1562. krčkom providuru Antunu Priolu znamo, da je biskup Albert Dujmi (1550—1564) dogovorno s vladom izdao »alcuni buoni ordeni« glede bratovština, i dužd tu nalaže

compagnia, congregazione, consorzio, skupljenje, bratstvo, a na o. Krku brašćina. Uvijek su imala za zaštitnika koga svega (sveticu) ili otajstvo, po kojem su se zvala i razlikovala jedno od drugoga. Pokorničke su se bratovštine u nas zvale također Batudi = battuti = bijeni (bičevaoci), a staleške po zanimanju: bombardieri, mornarska, postolarska. Posve je krivo mišljenje R. Strohala (»Glagolska notarska knjiga vrbničkog notara Ivana Stašića« str. 193), da bi se naše »scuole laiche« bavile oko pučke nastave.

⁴ Davno prije Šintića prozr'o je to biskup Juraj Jurjević (Georgiceus, 1653—1660) i stao trubiti na uzmak, ali je bilo prekasno. Jurjević je naime na generalnoj vizitaciji u Dobrinju 4. srpnja 1659. uputio bratovštinu Karmelsku, neka si ne pusti račune revidirati po providuru, nego neka se radije razide i svaki član neka si uzme što je doprinio.

⁵ U bisk. arhivu svešćić Šintićevea dopisivanja s vladom.

novomu providuru, neka budno pazi, da te naredbe budu najsavjetnije opsluživane.⁶ Dujmijev nasljednik Petar Bembo (1565—1589) oborio se osobito oštro na bratovštine. Starješine bratovštine sv. Marije i sv. Ivana u stolnoj crkvi na zadnji dan godine 1571 javno pod svečanom misom i uz zvonjavu udara ekskomunikacijom, jer usprkos njegovu dvokratnom nalogu nijesu još bili poslali u Mletke na popravak zvono s tornja, što je bilo puklo. Potom je isti dekret pribio na vrata crkve. God. 1577. skida istoj bratovštini kapelane, jer da ne vrše svojih dužnosti, i na njihovo mjesto imenuje tri kanonika.⁷ Negdje 1579. naređuje istoj bratovštini, da prigodom pogreba smije zvoniti samo u jedno zvono, a ne u sva kako do tada. Prisustvuje njezinim skupštinama, koje su se obdržavale u državnoj zgradi u nazočnosti providura i gradskih sudaca. Na proljeće 1582. prati po otoku providura Marka Venerio »pro faciendis computis et visuris administrationibus Fraternitatum totius Insulae«. Godine 1589. uskraćuje odriješene i uskrsnu pričest dužnicima bratovština na čitavom otoku. Godine 1567. izdaje i god. 1571. ponavlja »Capitoli da esser inviolabilmente osservati«, među kojima se glave 2, 3 i 4 tiču bratovština. Drugom se zabranjuje svećenicima biti članovima bratovština pod suspenzijom kroz čitavu godinu. (2. »Che niun Prete sij nelle fradaglie sotto pena di suspension per un anno«). Istoj kazni podleži svećenik, koji služi bratovštinama bez prethodnog biskupova imenovanja (»3. Che niun de Preti servi alle fradaglie senza la presentatione sotto pena di suspension per un anno«). Kapelani bratovština, iako zakonito imenovani, ne smiju pod suspenzijom od mjesec dana rabiti ruho župne crkve (»4. Che niun Prete ancora che sia presentato servi alle fradaglie con li paramenti della Chiesa Parochiale, ma con li proprij delle fradaglie sotto pena di suspension per un mese«). Iste zabrane ponavlja usmeno na svojim generalnim vizitacijama i prigodom dolaska svećenika u Krk na proslavu sv. Lovre (10/8). God. 1577. na Lovrečevu »in porticu magna episcopatus prope mare« grozi se prekršiteljima tih zabrana globom od 100 lira. Da njegove naredbe ne ostanu mrtvo slovo, on god. 1576 u Baški, Vrbniku, Dobrinju, Omišlju, Dubašnici i Poljicima daje na licu mjesta popisati sve bratovštine i njihove kapelane, ispitujući pod prisegom starije svećenike i odličnije svjetovnjake o pravilima, ustroju, svrsi, inventaru i imovini bratovština, u cilju da uredi njihovu kapelansku službu i odnos svećenstva prema njima. U biskupskom su se arhivu sačuvala dva svešćića o tim izvidima. Prvi sadrži pitanja i odgovore glede samih bratovština, a drugi glede njihovih kapelana, sve u smislu Bembovih naredaba iz god.

⁶ U bisk. arhivu rukopisna knjiga »Jura Ecclesiae Veglensis« fol. 23—26.

⁷ Krčki providur Demetrio Minoto odredio je 9. srpnja i dužd potvrdio 3. listopada 1794., da kanonici ne smiju biti kapelani bratovština ni kapela, jer da im kaptolska mensa pruža dostatnu opskrbu.

1567 i poznijih. U strahu pred kaznama bilo je tu izmotavanja, pa imamo razloga držati, da je više bratovština bilo prešućeno. O bratovštinama grada Krka nema tu ništa, jer su one bile biskupu iz bliza poznate. Iz tih svešćića saznajemo, koje su bratovštine god. 1576. postojale u vanjskim župama otoka Krka i njihovo ondašnje stanje, pa to ovdje niže iznosimo po župama. Slijedit ćemo Bembove stope, samo Bašku, gdje je popisivanje imalo početak, pustit ćemo zadnju, da možemo nadovezati glavu III. o pravilima bratovštine sv. Marije Goričke.

4. Kratko je trajala francuska vladavina u ovim stranama, ali ipak dosta dugo, da stubokom preokrene sav javni život i duboko zadre u dušu našeg otočanina. Dokinuvši (1811) crkvene desetine ona je također zakrenula vratom našim bratovštinama, poštedivši jedino bratovštinu presv. olt. Sakramenta, gdje je već postojala, i abiniravši joj, ako je u istom mjestu od prije postojala, bratovštinu duša. Ove abinirane bratovštine žive i danas u krčkim župama, a ostaci bratovština duša životare bez pravila još u nekim župama otoka ograničivši se na čitanje sv. misa za pok. bratime ili na dijeljenje kruha u stanovite dane. O dokinuću i pljački naših bratovština piše savremenik i očevidac pop Ivan Feretić iz Vrbnika u svojoj rukopisnoj povjesti⁸ otoka Krka ovo: »... Crikve bihu oplienjene, oglobljeni oltari, prilike svetih porušene, srebrnine crikvene pobrane, križi polomljeni, sveti sudi satarveni« (1807) ... »1809... Za ovim posvojenjem (sekvestrom) od kloštrov i blaga njihova, jest slidilo i ovdje posvojenje od svih skulah ili bratovšćinah svitovnih i blaga velika i mala od istih. Sve skule, sve bratovšćine bile su poveržene (dokinute), a sve njihovo pade pod šaku kraljevu, rečenu danaska Demanialsku. Radi toga sve srebro i zlato, koje god bijaše po Dalmaciji od računata i posega skulah i bratovšćinah ozgor rečenih imijaše biti dignuto na račun kraljevski. Na ovomu otoku slidilo bijaše ovo crikav oplienjenje na parvi, na drugi i na treći miseca marča. Srebrnina svega ovoga otoka za parvi ovi put dignuta, ustojaje na broj od osam tisuć dukat srebrnih. Koliko pak stojaše što po drugi put digoše, to oni sami znaju, koji ju uzeše« ... »Istoga ovoga godišća (1811) po zapovidi cesarskoj kraljevskoj Napoleonskoj pride u Kerk Gospodin Palazzi Milanez. Njegovi posli bijahu mnogi, a poglaviti bijahu: posvojiti na ime kralja Napoleona sve blago od crikvah, njihove glavnice ili capitali, sva njihova ruha, a od nikojih i zvoni. Sve srebro i zlato, koje bijaše od prija po crikvah ostalo, sve ovo bijaše od njega podpunoma dvignuto. Blaga se i glavnice od onih crikvah i oltari dvizahu, koje se skule svitovne t. j. scuole laiche zovihu. Napoleon ne hotijaše niti skulah niti bratovšćinah van same dvi t. j. od Prisvetoga Sakramenta i od duš od Purgatorija. Ove dvi same ostaše od njega za uvike potvrđjene« ... i dalje godine 1812.: »Sva blaga od Bratovšćinah bijahu

⁸ Čuva se zajedno s ostalom literarnom ostavštinom Feretićeovom kod gospode Dorke udove pok. Antuna Feretića u Vrbniku.

stavna na klice (stavljena na dražbu) i toliko i u ležaćem, koliko u gublјivom dobru, dapače i iste Crikve bijahu na klice metnute i za biti fitane (iznajmljene) i za biti prodane. Biti će izručenje učinjeno na 1. junja.

Što je od bratovština po odlasku Francuza preostalo, dala je 1854. Austrija na upravu pokrajinskoj upravi u Istri, odnosno mjesnim općinama s nalogom, da se godišnji prihodi dijele na tri dijela: $\frac{1}{3}$ za pučke škole, $\frac{1}{3}$ za mjesne siromahe i $\frac{1}{3}$ za župne crkve. Posebnim je pravilnikom uređena uprava, u koju ulaze također dva mandatara interesiranih crkvi. Dakako da se na nabožne dužnosti, koje su teretile bratovštine, posve zaboravilo. Zato su krčki, porečki i tršćanski biskupi godine 1902. od Sv. Stolice ishodili pro praeterito sanaciju za sve propuste i kondonaciju za buduće onim crkvama, koje od bratovštinskih prihoda primaju godišnje ispod K 100. Koje pak crkve primaju preko 100 K, moraju, odbivši prvu stotinu, za svakih daljnjih 50 K izreći jednu sv. misu, a to počevši 1. I. 1903. Stipendij od 2 K ide na teret blagajne župne crkve, u koju ulaze bratovštinski prihodi.⁹ To stanje traje i danas. Lani se pokrenula akcija, da se bratovštinska imovina razdijeli između crkve ($\frac{1}{3}$) i općine ($\frac{2}{3}$), pa da svaka svojim dijelom upravlja sama kao svojinom i uživa njezine prihode.

II. Bratovštine u seoskim župama krčke biskupije godine 1576.

1. U **Vrbniku** se popis bratovština obavio 5. svibnja 1576. prema kazivanju svećenikâ Bartula Fugošića, Mata Grgurinića i Jakova Košćića te Ivana Soldatića. Navode se ove:

1. Sv. Marije Uzete na nebo na glavnom oltaru župne crkve. Učlanjeni su svi svećenici i svjetovnjaci. Kapelansku službu vrši

⁹ Vidi »Actae Curiae Episcopalis Veglensis« 1902, str. 148—150 i 183. — Dakako da bi sada te brojke, pretvorivši prije krune u dinare, valjalo pomnožiti sa 10.

Dr. Ivan Krst. Kubić na koncu II. dijela (str. 124) svojih »Notizie naturali e storiche sull' isola di Veglia« donosi skrižaljku o pokretnoj i nepokretnoj imovini tih bratovština po stanju 1850. Po njoj je sva imovina vrijedila for. 188.867.44 $\frac{3}{4}$, i to u državnim papirima for. 158.376.39 $\frac{3}{4}$, kod demanija for. 16.403.17 $\frac{2}{3}$, u šumama for. 14.085.88. Općina Krk posjedovala je šuma (pašnjaka) u vrijednosti od for. 9.950.10, Vrbnik for. 2.535.55 i Dobrinj for. 1.600.23.

Po jednom dopisu biskupa Šintića iz g. 1797., imale su onda sve otočke bratovštine samo u zajmovima kod privatnika 800.000 lira.

Prema »Općoj konvenciji za sistematizaciju imovinskih interesa bivše pokrajine Istre...« od 12. prosinca 1930., fondovi bivših bratovština otoka Krka upravljani po pokrajini Istri iznosili su na 31. prosinca 1930. u austrijskom ratnom zajmu K 27.496 i 68, u vjeresijama K 76.500, u vrijednosnim papirima L 199.800 i u novcu L 92.707 c 22 (Cf. »Službene Novine« od 16. veljače 1934. br. 38—IX).

sav kler. Gastaldi su sa strane klera pop Ivan Dvorničić i Mate Sirdić sa strane vjernika. Ova »braščina sv. Marie crkve stolne Vrbnici« ustupila je 1483. lad. kaptolu crkvu sv. Mavra sa svim dobrima za misu zornicu, a kupila je 11. ožujka 1487. »za zlatih deset« od popa Mata Grgurića oranicu s pasištem zvanu »Ravan postavljena«. ¹⁰ Godine 1527. bio joj je kaštaldom Toma Vitezić. ¹¹ — 2. Sv. Ivana Krstitelja u istoimenoj crkvi na groblju. Gaštald Ivan Bolonić alias Blašković. Ima kalež i paramente, koji se čuvaju u župnoj crkvi. Ima pisana pravila iz god. 1325. odobrena od biskupa. Članovi su samo svjetovnjaci. Svake se nedjelje čita sv. misa za žive, a ponedjeljak za mrtve članove. Na Ivanju 24. VI. dijeli siromasima milostinju u kruhu, mesu i vinu u vrijednosti oko 300 lira za oproštenje grijeha živima i mrtvima. Spomen na ovu, negda jaku, bratovštinu danas čuvaju malobrojni »kapari« tako zvani po bijelim haljinama od domačeg platna s kapučom po običaju braće bičevalaca, koji nose gratis et amore mrtvace u crkvu pa na vječni počinak i pjevaju za njih »pojubicu« za skromnu užinu. Ispred crkve ispod lože ima grobnicu za svećenike. — 3. Božjega Tijela (Corpus Domini) obitelji Vitezić, Družinić, Fugošić, Radojčić (Pavlinić) i drugih srodnih. — 4. Dvije bratovštine sv. Antuna Op., vela i mala, na istoimenom oltaru u župnoj crkvi. Jednoj je gaštald pop Antun Perfetić, a drugoj Jure Fugošić. — 5. Dvije bratovštine sv. Petra ap.: jedna u crkvi sv. Petra u Kampiljama, kojoj je kapelan pop Bartul Fugošić, a druga u crkvi sv. Petra i Pavla na Ratu (Zagradi, Na varošu, U sv. Petra) sazidanoj godine 1347. ¹² kojoj je gaštald Mate Fugošić. Ova se zadnja spominje u oporuci popa Tomaša Sedmaka iz godine 1487. ¹³ kao i bratovština sv. Martina, koje nema u našem popisu. Tu se ne spominje ni bratovština M. B. Snježne (»Crikvišća«) obitelji Mihovilić ustrojena 1521. — 6. Sv. Nedjelje u istoimenoj crkvi kod Polja sagrađenoj god. 1445. ¹⁴ — 7. Sv. Filipa i Jakova na istoimenom oltaru u crkvi sv. Trojice. — 8. Sv. Kuzme i Damijana. Gaštald Mate Strčić. — 9. Sv. Ivana ap. i ev. Ove zadnje dvije bratovštine imale su sjela na istoimenim oltarima u crkvi sv. Ivana, koja je koncem XVI. vijeka srušena u svrhu proširenja župne crkve. Tom se zgodom braščina sv. Kuzme i Damijana valjda i razišla, dok se ova sv. Ivana kasnije spominje na istoimenom oltaru u župnoj crkvi.

Odmah slijedećih se godina spominju još druge bratovštine u Vrbniku. Tako g. 1577. bratovština sv. Mihovila Arh. u istoimenoj crkvi, god. 1578. sv. Križa u istoimenoj kapeli, sv. Lucije, sv. Tome i Sv. Duha na istoimenim oltarima u župnoj crkvi, 1590. sv.

¹⁰ Dr. Đuro Šurmin: »Hrvatski spomenici« I, str. 321.

¹¹ Kukuljević, o. c. str. 223.

¹² Šurmin, o. c. str. 81.

¹³ Šurmin, o. c. 325.

¹⁴ Šurmin, o. c. 157.

Trojice u istoimenoj kapeli, sv. Katarine u crkvi sv. Ivana na groblju, sv. Jeronima u Risiki i t. d. Čedna ubožnica sv. Bartula spominje se 1590. i potrajala je »U kovačnici« sve do par godina natrag. Istodobno već postoje ubožnice u Krku, koja još traje, i u Dobrinju.

Te bratovštine ne uživaju oprosta ni povlastica. Imaju pravila (*matricole, ordini, capitoli, costituzioni*) odobrena od biskupa, kojima se ravnaju, u rukama gaštalda (*castaldo, procurator*). Neke imaju vlastitog imanja, kojim se dobro upravlja, no kad ih pobožne duše ne bi podupirale, ne bi se zbog mnogih statutarnih dužnosti mogle održati. Druge pak nemaju vlastitih dobara, pa svaki član daje godišnje jednu ovcu za uzdržavanje kapele (oltara), za ulje i vosak, sv. mise i ostalo. Sve daju obilno milostinju i mole se Bogu za žive i mrtve. Kapelana ne biraju, nego im mise čitaju i obavljaju pobožnosti svi svećenici redom, svaki svoj tjedan, osobito svećenici bratimi. Stoga kapelani ne bivaju prezentirani biskupu na imevanje.

U župnom se uredu u Vrbniku sada čuvaju samo mlade rukopisne knjige bratovština: sv. Antuna godine 1686.—1782., M. B. od Karmela od god. 1779. dalje, sv. Ivana godine 1800., sv. Trojice 1767.—1799., duša čistilišta 1770.—1853. i presv. Tijela Gospodnjega 1749.—1779.

2. **Dobrinj.** Ispitani su 7. svibnja 1576. svećenici Bartul Jakominić, Ivan Slačić i Ivan Franković te sudac Mate Kirinčić i Lovro Mužinić. Oni su nabrojili i bratovštine u širem smislu, t. zv. kolonele i patronate, gdje su se pojedine obitelji brinule za uzdržavanje i opskrbljivanje vlastitih kapelica i oltara. Navode i ubožnicu sv. Ane popa Jurja Mavrovića. Po njihovu su dakle kazivanju postojale godine 1576. u dobrinjskoj župi ove bratovštine:

1. Sv. Marije u istoimenoj crkvi na dnu grada. 2. Sv. Katarine na istoimenom oltaru crkve sv. Marije. 3. Sv. Antuna Opata na istoimenom oltaru u kapeli sv. Petra na dnu kaštela. Imala je vlastitu kuću, u kojoj je 3. veljače 1563. prigodom generalne vizitacije biskup Albert Dujmi krojio pravdu. Onda je njezin starješina bio Ivan Juričić, a kapelan Barić Jakominić. 4. Sv. Ivana Ev. u crkvi sv. Petra u kaštelu, patronat nekih svećenika. 5. Presv. Trojice u istoimenoj crkvi na starom groblju, koja i danas postoji s bratovštinom duša u čistilištu. Crkva se običnije zove sv. Anton. Posjedovala je nekretнина, jer 12. srpnja 1480. njezin gaštald Mate Špan zamijenjuje neke zemlje s Mihovilom Mužinom. Kasnije je u istoj crkvi imala svoje sjelo i bratovština M. B. od Karmela. 6. Sv. Duha na istoimenom oltaru u crkvi sv. Trojice. 7. Sv. Jakova na oltaru istog imena u kapeli sv. Ambroza, sagrađenoj g. 1321. od župnika Ambroza¹⁵ na starom groblju, gdje se od god. 1722. diže zvonik. Bit će to bila bičevalačka (*Flagellantes, Verberantes, Bat-*

¹⁵ Šurmin, o. c. 76.

tuti, Frustratores) bratovština, jer 17. travnja 1617. prigodom kantske vizitacije pop Bare Jakominić tuži župnika Mata Repčiča, da za vlastito skladište rabi kapelu sv. Ambroza na groblju »dove li Battuti cantano ò sogliono cantare le letanie«. 8. Sv. Lovre nekih svjetovnjaka u istoimenoj kapeli blizu župne crkve. Ovu je kapelu početkom XVI. vijeka sagradio župnik Stjepan Kurilić, a dotirao njegov nećak Jurko Justinić, koji ju je god. 1522. ustupio lad. kapitolu. 9. Sjedinjene bratovštine sv. Stjepana, sv. Vida, sv. Jurja, sv. Mihovila Arh., sv. Andrije i sv. Ambroza ili »vela braščina sv. Stjepana«. Gaštaldi pop Ivan Franković i Antun Cerencić. Ima knjigu, u koju su ubilježena dobra, pravila i druge stvari njezine. Spominju se već god. 1514. God. 1555. njihov gaštald Martin Malešić parbio se s klerom. 10. Sv. Ivana Krstitelja na Zavrsi u istoimenoj kapeli. 11. Majke Božje u istoimenoj kapeli na Poprslaku. 12. Sv. Martina Veloga u istoimenoj kapeli u Dragonjinu. 13. Sv. Martina u istoimenoj kapeli na Poprslaku. 14. Sv. Klimenta u istoimenoj kapeli u Solinama, obitelji Malatestinić. God. 1564. bio je njezinim doživotnim kapelanom imenovan pop Ivan Slačić. 15. Sv. Petra u istoimenoj kapeli obitelji Lombardić u Solinama. U istoj se crkvisi spominje kasnije bratovština Božjega Tijela na istoimenom oltaru. 16. Svih Svetih u Sužanu u istoimenoj crkvisi sagrađenoj po istoj bratovštini god. 1514. Seljani se naime udružuju u bratovštinu u svrhu, da sgrade, dotiraju i opskrbljuju crkvicu.¹⁶ Eto slučaja, gdje je bratovština starija od crkvice, u kojoj ima sijelo. God. 1877. bila je ova crkvisica produžena i obnovljena i na oltar postavljena slika M. B. od Zdravlja, pa se od onda crkvisica zove M. B. od zdravlja. God. 1927. sagrađuje žitelji Sužana, Tribulja i Čičića novu veću crkvicu pod istim imenom, napustivši staru. 17. Sv. Filipa i Jakova ap. u istoimenoj crkvisi u Solinama iz god. 1396. 18. Braščina ubožnice sv. Ane u gradu. 19. Sv. Jelene u istoimenoj kapeli nad Solinama. 20. Sv. Jeronima na istoimenom oltaru župne crkve utemeljena od Jurja Uravića. Posjeduje jednu kućicu. Kapelan je pop Ivan Slačić, unuk utemeljitelj. God. 1663. posjedovala je vinograd i drmun Restalaski, a kapelanom je bio pop Mate Gržetić. Onda je na istom oltaru postojala također siromašna bratovština sv. Sebastijana, kojoj su gratis kao kapelani služili Šime Franković i Mihovil Baščanin. Posjedovala je samo dva reda brajda i jednoga vola. 21. Sv. Mihovila u istoimenoj kapeli izvan kaštela.

Neke bratovštine imaju dobra negibiva i gibiva, kojima upravljaju same po svojim gastaldima. Općenito govoreći, siromašne su skoro sve. Muškarci su poginuli u ratu, tako da zemljišta nema tko obrađivati, pa ih loše težaju ubogari i starci iz ubožnice. Ono malo što urodi i životinje pokradu Uskoci, tako da bratimi moraju doprijeti tko 20 soldi tko 2 lire (ljetos je svaki bratim dao 3 lire) i sabirati milodare (colte) »per mantenir la memoria a n t i q u a sempre

¹⁶ Kukuljević, o. c. str. 205.

osservata« t. j. da se stare bratovštine uzdrže na životu. Njihove statute, isprave i knjige drže gastaldi, dotično patroni. Imaju kaleže, paramente, križeve i misale, što su nabavili njihovi predi i oni, a čuvaju se u župnoj crkvi. Hrane starce i siromahe u ubožnici, dijele milostinju u jelu i piću, daju služiti sv. mise za žive i mrtve, upriličuju procesije, popravljaju crkve i žrtvenike, skrbe za bogoslužje, kadikad udavaju siromašne djevojke.

U župnom uredu u Dobrinju čuvaju se danas 22 rukopisne knjige, koje su se do god. 1925. nalazile na općinskom tavanu, a pripadaju ovim bivšim dobrinjskim bratovštinama: Sv. Ivana Ap., Sv. Tijela u Šugarama, Sv. Kate, Sv. Šimuna, M. B. Karmelske, S. Jeronima, Uznesenja M. B. u Rosopasnu, M. B. Anđeoske, Sv. Martina u Županjama, Sv. Filipa i Jakova, Sv. Lovre, Svih Svetih, M. B. od Rožarija, Sv. Jelisave, Presv. Trojstva, Sv. Antuna Op., Sv. Antuna Pad.,¹⁷ Sv. Ivana, Sv. Mihovila, Sv. Križa, Sv. Stjepana, Sv. Martina u Gostinju.

3. Omišalj. O omišaljskim bratovštinama dadoše 9. i 10. svibnja 1576. izvještaj župnik Nikola Brozić, Pop Ivan Petričić, pop Ivan Arbunić, Jakov Žuvić, sudac Jakov Kraljić i Nikola Jurjević. Oni su, svaki po koju, nabrojili ove bratovštine: sv. Marije (Stomorina) u župnoj crkvi, sv. Ivana ap. i evanđ., sv. Ivana Zlatoustoga, sv. Antuna opata, sv. Roka, M. B. od porođenja, sv. Agate (Stogata), sv. Vida, Sv. Duha i sv. Križa.

Sve te bratovštine imaju svoja pravila, knjige, bilježnice i isprave u rukama gastalda. Općenito su siromašne. Životinje su im naime pokrali Uskoci, a nekretnine nose malo. Prihodima plaćaju svoje kapelane, popravljaju crkve i oltare, nabavljaju paramente, antependije i oltarnjake, kupuju ulje za kandila, priređuju bratimске užine, za koje se gdjekada osobito o Uskrsu ubije jedan škopac ili krava, dijele milostinju. Obavljaju svoje pobožnosti. U procesijama stupaju u vlastitim tunikama (kapama). Računske knjige vode gastaldi, koji se mijenjaju svake godine. Računi se polažu braći na

¹⁷ Ova je bratovština na sjednici držanoj u kući Jurja Justinića u Dobrinju dne 3. listopada 1666. zaključila graditi s temelja pod sv. Jurjem na Krasu crkvu u čast sv. Antunu Pad. i dotirati je nekretninama. Posvetio ju je 20. svibnja 1669. biskup Teodor Gemari. Isti dan braća utanačiše, da kapelan njihove obiteljske bratovštine i crkve ima u novoj crkvi reći svaki mjesec jednu sv. misu i jednu na dan posvete. Na Antonju ima doći procesija iz Dobrinja i pjevati jednu sv. misu. Crkvu su na Antonju 1669. dotirali i pridržali za svoje obitelji patronat na nju: Juraj Justinić pok. Petra, Juraj Justinić pok. Šima, Grgur Gržetić, Luka Mužinić, Juraj Saftić, pop Jure Mužinić, Juraj Brnić, Mate Plišić, Mate Mužinić, Juraj Šamanić, Ivan Plišić, Jure Malešić i Ivan Jurković. Istodobno dadoše bratovštini nova pravila. — God. 1904. bila je ova crkva proširena, a od g. 1924. služi za župnu crkvu mladoj župi Kras.

godišnjim skupštinama. Ljetos je sve knjige imao u rukama providur i pregledao račune. Učlanjeni su i svećenici.

Svjedoci očitno nijesu kazali svu istinu, jer je ondje i u filijalama bilo i drugih »braščina«. God. 1533.—1536. pomogle su graditi zvonik uz župnu crkvu.¹⁸

U inventuru župne crkve u Omišlju iz g. 1911. ubilježena je samo jedna »knjiga bratovštine Karmelske (blagajnički dnevnik), nepotpuna, glagolskim pismenima od g. 1723. do 1784.«. Ova bratovština, preustrojena god. 1911., postoji i danas.

4. Dubašnica. Svjedoci: župnik Gašpar Žulčić, pop Grgur Tehomilić, Andrija Sabljić, sudac doljne Dubašnice Juraj Brajdarić i sudac gornje Dubašnice Ivan Sabljić. Ispitani 11. i 12. svibnja 1576.

Bratovštine: 1. sv. Apolinara u župnoj crkvi. Ima kalež i paramente. Posjeduje brajde (trsje) i 1 kuću. 2. Sv. Pavla u Poganki. Ima kalež i paramente. 3. Sv. Nikole na istoimenom oltaru crkve sv. Mandaljene. Bez ruha i pribora. Posjeduje 7 redova trsja, koji su prošle godine dali 4 kvarte vina. Postoji i dandanas. 4. Sv. Jurja je propala zbog slabe uprave, a imala je mnogo dobara. Župnik drži njezinu knjigu, iz koje bi se moglo doznati za mnoge dužnike. Druga se nalazi u rukama popa Antuna Sabljića.

Regbi da ova bratovština nije bila posve propala, jer se spominje još god. 1663. i 1781. u kapeli sv. Jurja. U poznije se doba spominju također bratovštine sv. Rožarija na istoimenom oltaru u župnoj crkvi sv. Apolinara i sv. Antuna u istoimenoj crkvi i selu.

Uzrok ovomu razmjerno malenom broju bratovština u župi dubašljanskoj možda navodi župnik Nikola Ilijić pišući god. 1880. biskupskom ordinarijatu: »... le scuole laiche ossia Confraterne nel Castello di Dubašnica furono composte nell'anno 1491«... Dakle prije 85 godina bilo je više bratovština, slabijih članstvom i imovinom, združeno u jednu, jamačno u onu sv. Apolinara, kojoj je bila dužnost uzdržavati i providati potrebitim ruhom župnu crkvu. Bliži je povod tomu mogao dati požar župne crkve, koji spominje župnik Sulčić govoreći sada o pravilima bratovštine sv. Apolinara: »... quando si a brugiò la chiesa si abrugiorno li libri e madrigole vecchie, e poi di novo fecero questa che hanno«... Onom je zgodom vjerojatno sagrađena nova župna crkva na ruševinama požarom uništene crkvice sv. Apolinara iz XII. vijeka.

Novi statuti i knjige pohranjeni su u jednoj škrinji u kući bratovštine sv. Apolinara, a ključ drži gastald. Ovaj se bira na godinu dana i na izmaku svoje službe polaže na glavnoj skupštini, u nazočnosti plovana i sudaca, braći račun. Prihodi sastoje u vinu i živini. Njima nagrađuju svoje kapelane, nabavljaju ulje i vosak, dijele milostinju, svake druge nedjelje daju po kaptolu otpjevati jednu sv. misu za pokojnu braću i sestre, gdjekada također za žive, priređuju javne ophode, spremaju redovito jedan put na godinu bra-

¹⁸ Kukuljević, o. c. str. 238.

timske gozbe itd. u smislu statuta i »secondo la loro usanza antica«.

U inventaru ladanjskoga kaptola u Dubašnici iz g. 1914. čita se ovo: »Osamnaest starih knjiga, što većih što manjih. Od tih nekoje spadaju na bivše bratovštine« ...

5. Poljica. 12. svibnja 1576. bili su ispitani sudac (seoski glavar) Mate Brajdar (à Braidia) i Nikola Bajčić. Postoji jedino na glavnom oltaru župne crkve bratovština sv. Kuzme i Damijana, koja opskrbljuje crkvu uljem, voštanicama i ostalim potrebitim za javno bogoslužje. Daje također služiti sv. mise. Inače je vrlo siromašna. Njezine se knjige nalaze u gastaldovim rukama.

Dvije godine kasnije spominje se u Poljicima bratovštinska konoba, u kojoj je na svetke gastald prodavao vino.

God. 1666. podigli su Poljičani u župnoj crkvi oltar M. B. od Karmine i na njem istoimenu bratovštinu. Biskupski im je kancelar sastavio statut, koji su oni odobrili na skupštini 10. listopada g. 1669.

God. 1669. postojala je u Poljicima i bratovština sv. Krunice.

6. Baška. U Baški su bili ispitani 1. i 2. svibnja 1576.: pop Ivan Papić, župnik Ivan Brembalić, sudac Ivan Frgačić, Marko Tomašić i Mate Kristinić (Krstinić). Pop Ivan Papić najprije navodi bratovštinu Sv. Duha, kojom je sam upravljao 3 godine i čitao njezine pravila (matrigola). Zato on znade, da je bila ustanovljena »pred 300 godina i više«; da ona posjeduje »razne naredbe i konstitucije ili odluke potvrđene od preč. Biskupa ove dijeceze prema potrebi u raznim vremenima«. Po pravilima ove da su pred 150—200 godina bila sastavljena pravila (ordini) bratovštine sv. Marije na Gorici. Kao treću i najjaču navodi bratovštinu sv. Ivana Krst. u župnoj crkvi, u koju su učlanjeni svi Bašćani. Ova posjeduje starijske isprave (instrumenti antica), glasom kojih mnogi joj Bašćani u razna vremena ostaviše dobra (beni), kojima sada upravljaju gaštaldi, što ih bira cijela općina od godine do godine. Pisanih pravila nema. Na svetkovinu sv. Luke 18. X.,¹⁹ u koji je dan bila posvećena župna crkva sv. Ivana Krst., daje po svim mjesnim svećenicima misiti za žive i mrtve i priredi gozbu (convitto caritatevole) svemu puku. Poviše dijeli milostinju svim siromasima domaćim i stranima, koji se onaj dan nađu u mjestu. Bratovština Majke Božje čini isto prvu nedjelju po Miholji. Poviše obje daju po vlastitim kapelanima čitali sv. mise na sve blagdane. Bratovština Sv. Duha daje čitati sv. mise za žive svaku nedjelju, a za mrtve svaki ponedjeljak. Svake nedjelje jutrom idu braća u procesiji pjevajući

¹⁹ Na gen. vizitaciji u Baški 29. rujna 1555. biskup Dujmi zaprijetio je ekskomunikacijom gastaldu Matu Barčiću, ako bude na sv. Luku dao običajan objed, nego da onim novcem mora nabaviti novi srebrni tabernakul, u kojem će se nositi bolesnicima sv. pričest.

litanije od crkve do crkve i konačno se svrate sa svojim kapelanom u vlastitu kapelu, gdje zajedno s drugim pobožnim dušama slušaju sv. misu. Ona priredi objed članovima, kleru i siromasima na Duhove i daje za svakog umrlog člana pjevati sv. misu. Ladanj. kaptolu daje 40 soldi na dan posvete svoje kapele i na nedjelju pred Duhovima jednoga brava. Sve te bratovštine pale svoja kandila i prate sa svijećama pogrebe, u prvom redu svoje braće.

Pored tih postoje još privatne bratovštine sv. Antuna i sv. Petra obitelji Mantaković, Ivanolić, Mandić, Tonković, Maričić i dr. Njihovi gastaldi pale kandila na sve subote, nedjelje i na sve svetkovine B. Dj. Marije, apostola i evangelista. Bratovština s v. Antuna u istoimenoj kapeli pri moru ima svoga kapelana, koji u njezinoj kapeli misi svaki petak, a objed daje dva puta godišnje t. j. na svetkovine sv. Antuna Opata i sv. Antuna Pad. Bratovština s v. Petra u istoimenoj kapeli na obali («Na pogradiće») čini dvije procesije: na obljetnicu posvete kapele i na Petrovo. Na Petrovo spremi objed kaptolu, braći i siromasima.

Bratovštinskim imutkom upravljaju gaštaldi, koji svake godine polažu račun o svojoj upravi župniku, sucu i braći. Oni kod sebe čuvaju pravila i spise. Općenito su slabo upravljane. Zato su lani bratovštine Sv. Duha, sv. Marije i sv. Ivana dale svoje nekretnine i živo u zakup na tri godine. Dosljedno su na mjesto gaštalda izabrana dva prokuratora, kojima je dužnost paziti, da vinogradi i živo ne pođu po zlu, ubirati zakupnine i upotrebljavati ih na uhar crkvi i bratovština. Oni čuvaju bratovštinska pravila i arhiv. Sada su prokuratora Petar Čubranić i Nikola Bonifačić (Boniffatio). Zakupnici prihoda bratovštine sv. Petra jesu Fran Brembalić, Juraj Juranić i Fran Matković; Sv. Duha Marko Papić (Saftić), a sv. Marije župnik Ivan Brembalić i Antun Boniffatio. Zakupnici daju jamce, a plaćaju godišnje oko 32 dukata. Bratovštinom sv. Petra upravljaju gaštaldi Ivan Duženić i Petar Ravnić, a onom sv. Antuna Antun Juranić i Mate Papić.

U podružnici Kraj (sada Stara Baška) postoji u crkvisi Sviju Svetih istoimena bratovština obitelji Maričić, Kuzmić i drugih žitelja onoga sela. Njezina dobra dana su u zakup Jurju Maričiću za dvanaestak dukata. Drže dva kapelana s plaćom od 12 lira. Na blagdan Svih Svetih i na obljetnicu posvete crkve daje objed braći, siromasima, svojim kapelanima i drugim svećenicima, koji dođu pjevati na misi.²⁰

Bratovština se sv. Mihovila u Baški spominje već god. 1423.²¹

²⁰ Za ovu sam bratovštinu na drugom mjestu čitao, da je g. 1564. imala za gaštalda Mata Maričića Ivanova, a za kapelana popa Jurja Sindičića, koga je potom naslijedio pop Mate Kirijačić.

²¹ Šurmin, o. c. str. 122.

III. Statut bratovštine Sv. Duha ili M. B. Goričke?

Pok. prof. Ivan Milčetić iznio je 1892. u Knjizi XXV. Starina Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti str. 138—151 kao prilog za literaturu glagolskih spomenika »Zakon brašćine svetoga duha u Baški« i imenik njezinih članova. Natpis »Zakona« i prvih 8 glava manjkaju. U zadnjoj (22) glavi Statuta i u Imeniku kao prvi navode se »knez Mikula, kneza Anža sin i kneginja gospa Doroteja«. Milčetić datira statut prije god. 1424. i pripisuje ga bratovštini Sv. Duha u Drazi Baščanskoj na o. Krku, gdje ga je našao pop Antun Žic. Bratovštini Sv. Duha u Baški pripisuje ga on samo zato, jer se u njegovoj 18 glavi kaže: »a kandaloti na vsakom' pogreben'i bratskomь žgu se p o z a k o n ь b r a š ć i n e s (v e) t o g a d (u) h a z b ь š k e«. Dok se glede postanka i sjela bratovštine Milčetić dobro približio istini, glede njezina naziva zaključuje, po mojem mišljenju, krivo. Ja naime držim, da se ona pravila odnose na bratovštinu sv. Marije Goričke. Na taj zaključak sile ne samo unutarnji razlozi i ono što je gore navedeno o baščanskim bratovštinama iz g. 1576., nego i dekret biskupa Alberta Dujmija, izdan prigodom generalne vizitacije u Baški 20. studenoga 1550, koji se nalazi u biskupskom arhivu krčkom, a glasi doslovce:

»R(everendissi)mus D(ominus) Fr(ater) Albertus Duymius Dei et ap(osto)licae sedis g(rati)a ep(iscop)us Veglensis in Visitatione Castri Besch(a)e dioec(esis) veglen(sis) sedens in domo R(everen)di D(omini) p(res)b(yte)ri Joannis Hrabar plebani dicti loci audita humili supp(licatio)ne Hier(ony)mi Ivagnolić et Perichij Ravnić uti gastaldionum Confraternit(atis) S. Mariae de Coritia cum multis alijs confratribus, asserentium ex vigore cuiusdam ordinationis de anno 1425 descriptae in quodam eor(um) libro teneri p(ro) defunctor(um) confratrum animabus ieiunare p(ro) quolibet, die uno veneris requirentium, et instantium eandem ordinat(ionem) commutare ut pr(a)efati gastaldiones te(ne)ant(ur) in commutationem p(rae)missam perpetuo singulis diebus veneris p(rae)dict(is) celebrari facere missam unam parvam p(ro) salute eorundem Confratrum defunctor(um), et in futurum moriendor(um). Visa p(rae)d(i)c(t)a ordinatione et visis viden(dis), visisq(ue) legitimis iuribus dictisq(ue) allegationibus an(te)dict(orum) gastaldionum et Confratrum animum R(everendissimae) D(ominationis) S(uae) moventibus, pr(a)emissam ieiunij ordinationem commutavit in p(rae)fatam missam unam p(er) eos p(er)petuo quolibet die veneris ut s(u)p(ra) p(ro) p(rae)d(i)c(t)arum) animarum salute celebrare et ita terminavit et san(civ)it o(mn)i meliori mo(do). P(raese)ntibus D(omi)no p(res)b(yte)ro Petro Craija et D(omi)no p(res)b(yte)ro Nic(olao) Žuvac test(ibus)«.

Iz toga dekreta jasno slijedi: 1. da je 1550. zakonito postojala u župi Baška bratovština sv. Marije Goričke, 2. sa statutom učinjenim godine 1425., 3. prema komu su njezini članovi bili dužni za svakoga preminuloga brata postiti jedan petak, 4. što je tada bilo zamijenjeno jednom skupnom tihom misom svakoga petka.

Prije smo iz ustiju popa Ivana Papića čuli, da je bratovština sv. Marije Goričke sastavila svoja pravila prema pravilima bratovštine Sv. Duha prije kojih 150—200 godina. Ako od god. 1576., kad je ovo Papić pod prisegom svjedočio, odbijemo 150 godina, dobijemo godinu 1426. Ove iste godine (1426) postao je, po Klaiću,²² knez Mikula banom; dakle god. 1425. to još nije bilo. Zato eno u statutu i u imeniku bratovštine iz god. 1425. nema i ne može biti spomena o banskoj časti njegovoj. Stoga Milčetićevo »prije g. 1424.« moramo ispraviti u »prije god. 1426.«, a prema godini navedenoj u Dujmijevoj komutaciji tačno u »god. 1425.«. Time je utvrđeno, da je ovaj statut bio složen baš godine 1425.

Dobro, no kojoj je bratovštini taj statut pripadao, jer po Papićevu svjedočanstvu statut je imala i bratovština Sv. Duha? Ne može biti, da je Milčetićevo statut pripadao bratovštini Sv. Duha, jer je ova po Papiću bila ustrojena »pred 300 godina i više«, dakle preko sto godina prije g. 1425., u kojoj je bio sastavljen, kako smo netom vidjeli, statut bratovštine svete Marije. Dalje Papić izrijeком veli, da je statut bratovštine Sv. Duha služio za uzor statutu bratovštine sv. Marije; dakle je bio stariji i raniji od god. 1425., pa ne može biti identičan sa Statutom iz god. 1425.

Citiranim biskupskim dekretom bili su pojedinački postovi braće zamijenjeni skupnom misom bratovštinskom svakoga petka. I doista glava 18 Milčetićeva »Zakona« propisuje braći među drugim dužnostima »i prvi petakъ postiti za d(u)šu brata umr'všega, i ako bi ki d'lžanъ za se onъ d(a)нъ postili, a tada pos'ti v sobotu ili ini d(a)нъ li da bude pos'tъ«. Komutaciju pak nije tražila bratovština Sv. Duha, nego — kako dekret izrijeком navodi — bratovština sv. Marije Goričke po svojim starješinama Ivanoliću i Ravniću i mnogim članovima. U njezinu je dakle statutu stajala ona ustanova glave 18 Milčetićeva »Zakona« o postu, koju je evo nakon 125 godina Dujmi komutirao u sv. misu. Za ovu se misu u vizitaciji biskupa Stjepana Davida 27. lipnja 1685. čita: »Detta Fraternali (t. j. M. B. Goričke) fà anco celebrare o gni Venerdi una Messa nella Chiesa di S(an)ta Lucia p(er) li fratelli defonti«.

Tomu zaključku nikako ne smeta predležeci stavak iste glave Milčetićeva »Zakona«: »... a kandaloti na vsakom' pogreben'i brat'skomъ žgu se po zakonъ brašćine s(ve)toga d(u)ha z baške« t. j. »svijeće se na svakom brat(im)skom pogrebu pale po propisima bratovštine Sv. Duha iz Baške«. Tu se naime braća M. B. Goričke samo upućuju na topoglednu ustanovu sadržanu u statutu bratovštine Sv. Duha u Baški, za koju se sastavljaču »Zakona« činilo suvišnim čitavu ju ispisati i unijeti u statut iz g. 1425., kad je kao stara bila u župi općenito poznata. To više, ako su Baščani bili učlanjeni amo i tamo. I ovo potvrđuje Papićev iskaz, da su pravila bratovštine svete Marije na Gorici složena kasnije prema statutu sta-

²² »Krčki knezovi Frankapani« I, str. 213 i 329 (bilješka 139).

rije bratovštine Sv. Duha u Baški. A što je u tom »zakonu brašćine Sv. Duha iz Baške« moglo biti određeno glede svijeća kod pogreba? Toga tačno ne znamo, jer nam nije poznat statut bratovštine Sv. Duha u Baški. No analogno pravilima n. pr. bratovštine sv. Franje u Krku iz godine 1300.²³, možemo reći, da je ondje bilo propisano, da članovi imaju tijelo preminuloga brata ili sestre dopratiti iz kuće žalosti do župne crkve, prisustvovati zadužnicama (mrtvačkoj službi i misi) pa otpratiti na groblje i pri svemu tome držati u rukama upaljene voštanice, koje će im gratis dati iz bratovštinske zalihe gaštaldi.

Pače ovaj stavak govori protiv Milčetićeve teze. Kad bi naime njegov »Zakon« bio identičan sa statutom bratovštine Sv. Duha u Baški, ne bi sastavljač »Zakona« napisao »po zakonu brašćine Sv. Duha u Baški«, nego bi rekao od prilike ovako: »po zakonu ove naše brašćine« ili bi se, da izbjegne tautologiji, pozvao na prediduću ili slijedeću glavu vlastitoga sastavka, u kojoj je govor o dužnostima članova ili o sahrani preminule braće, što inače redovito čini. Tako u glavi 12 veli: »protu više pisanihъ kapituli«, u gl. 17: »kako se zgora udrži«, u gl. 19: »k(a)ko se v tom kapituli udrži zgora«, u gl. 21: »k(a)ko se zgora udrži v kapituli, kako se imaju s bratiju svećati«, u gl. 22 u napisu: »kako z'gora udrži se«. Kad se pak on ovdje pozivlje na propis bratovštine Sv. Duha u Baški navodeći potpuni naslov i sijelo bratovštine, tad je to znak, da je bratovština Sv. Duha u Baški nešto izvan njegove bratovštine, nešto od nje posve odijeljeno, njoj posvema tuđe, poput onoga »po zakonu općin'nom« u glavi 9. Drugim riječima: da to nije bratovština, za koju on sastavlja pravila, da ono nije bratovština M. B. Goričke. A nije li upadno i ono »z Bške«? Čemu to isticanje sijela bratovštine? Opet zato, što su sijela obih bratovština, premda u istoj župi, bila dosta razdaleko. Bratovština Sv. Duha imala je naime svoje sijelo u istoimenoj crkvi na brijegu nedaleko bivše župne crkve Sv. Ivana Krst. izvan zidina staroga kaštela Baške. Naprotiv sijelo bratovštine M. B. bilo je, u koliko do sada poznamo pisane spomenike, u benediktinskoj crkvi svete Lucije u Jurandvoru, najmanje 3 km daleko od staroga kaštela Baške, odnosno u Svetištu Uznesenja M. B. »na gradu«, koje je bilo filijala iste opatije, a leži na protivnoj strani baščanske drage, sat dobra hoda od staroga kaštela Baške. Topografsku udaljenost povećavala je samostanska ekzempcija, koju su uživali benediktinci i njihove crkve, pa dok je bratovštinom Sv. Duha upravljao u svojstvu kapelana i duhovnoga vođe kuratni kler kod župne crkve na brijegu, bratovština M. B. ovdje dolje u drazi ovisila je gotovo u svemu o opatu sv. Lucije. Dosta pročitati glave 9, 10, 11, 13 i 16 »Zakona«. Po glavi 9 »kaštaldi s opatomъ na kupъ suditi i miriti imutъ« zavađenu braću; na skupštini »da opъtъ ili drugi starihъ kaštaldi da rekuť pod rotu«... (gl. 10); što skup-

²³ Diplomatički Zbornik, svezak VII, str. 363, br. 319.

ština odredi moraju kaštaldi »sъ svetomъ opatovimъ is'vršiti« (gl. 11); kaštaldi ne smiju nikomu posuditi novaca »bez videnija op(a)ta i imihъ boljšihъ« (gl. 13); stari kaštaldi moraju novoizabranima predati svu imovinu popisanu u dva jednaka inventara, od kojih se jedan primjerak ima uručiti mladim kaštaldima, a drugi opatu (gl. 16).

I drugi tekstovi Milčetićeve »Zakona« govore protiv njege. Dok se naime Duh Sveti u njem zazivlje samo jedan put [u gl. 14: »da d(u)ha s(ve)toga m(i)l(o)st' n(a)sъ z'va«, Bogorodica se spominje 5 puta (u gl. 10, 12, 15, 20 i 22); da, ona se u 10 glavi zove društvenom zaštitnicom a bratimi njezinim službenicima, kojih broj treba da sveder raste [»da is(u)h(rist)ъ s(i)nъ n(a)še ot'vetnice dostoino pohv(a)lit' se i materi njegovi čislo s' lužabnikomъ da rastetъ«]. Sve u sve: Milčetić je štampao pravila bratovštine sv. Marije Goričke, a ne bratovštine Sv. Duha u Baški.

Bratovština M. B. Goričke prešla je po odlasku benediktinaca posve u laičke ruke, pa je kao takva i doživila udes nalik bratovština. Glavnica od bivših a-u. K. 36. 547.89, od koje je hodočasna crkva M. B. Goričke u ime trećine kamata primala do sloma godišnje K 538, jest jedini spomen na nju. Naprotiv bratovština Sv. Duha s novim pravilima iz god. 1901. živi i danas u crkvi sv. Antuna Op. u novoj Baški pri moru (odatle Primorje), izakako je crkva Sv. Duha na Kaštelu bila god. 1812. porušena. To je najstarija među živim bratovštinama na otoku Krku. Ako ćemo vjerovati Papiću, koga smo prije čuli, bila bi ona samo malo godina mlađa od prve pokorničke bratovštine zvane »Gonfalone« ustrojene u Rimu god. 1260. ili 1263.²⁴

²⁴ Ferraris: »Bibliotheca«, edit. 1886 Romae, tom. II, pg. 569, n. 87.